

Ocene in poročila

JANKO JURANČIČ, JUŽNOSLOVANSKI JEZIKI

Pisec¹ sam pravi v Predgovoru, da je njegov kratki oris južnoslovanskih jezikov namenjen številnim ljubiteljem naše besede in da je delo poljudnega značaja. Da so poljudnoznanstvene razprave in knjige koristne in potrebne, je danes menda že vsakomur jasno. Da je pa poljudnoznanstveno pisanje težko, težje ko strogo znanstveno, ve samo tisti, ki je take reči delal. Tudi tukaj velja Finžgarjev izrek, da je sto doktorjem lažje govoriti kakor sto kmetom. Doktorjem, v našem primeru strokovnjakom, pisati ali predavati je lahko; natreseš jim svojo učenost v raznih tujkah in celo formulah, pa te bodo razumeli. Toda nestrokovnjaku, ki ne pozna tvojega izrazja, napraviti svoja raziskovanja in dognanja razumljiva je dostikrat velika umetnost. Nad poljudnoznanstvenimi deli včasih kdo še viha nos, zlasti taki ljudje, ki sami ne strogo znanstvenih ne poljudnoznanstvenih reči ne znajo pisati.

Jurančič se je težav poljudnoznanstvenega pisanja zavedal in jim je povečini bil kos.

Pisec začena knjigo s poglavjem o praslovanščini. To poglavje skoraj do polovice govori o indoevropskih jezikih in njih delitvi ter sorodnosti, kar se mi za tako kratko delo skoraj zdi nepotrebno. Bolje bi bilo, ko bi avtor kaj več povedal o prajužnoslovanski skupini in sledovih, ki v današnjih južnoslovanskih jezikih nanjo kažejo, ter o verjetni skupni domovini v severovzhodni Panoniji in južnem Karpatju pred razselitvijo v današnja bivališča. Tudi ena ali druga teorija o naselitvenih smereh južnih Slovanov bi lahko bila omenjena. Popolnoma upravičena je avtorjeva trditev, da je jezikovni razvoj v prvih stoletjih po naselitvi v današnjih domovinah moral biti zelo nagel, sporna in presplošna je pa trditev, da so se slovanski priseljenci na severu pomešali s keltskimi Noričani, na zahodu Balkanskega polotoka z Iliri, na jugu s predslovanskimi Makedonci itd. V takem primeru je bolje problem navesti le kot problem.

V poglavju o dialektih južnoslovanskih jezikov podaja pisec skupno število vseh južnih Slovanov in delna števila posameznih južnoslovanskih narodov, nato na kratko navaja narodnostne meje proti neslovanskim narodom, dalje narečne skupine in njih dialekte slovenskega jezika s kratkimi oznakami. Podobno obravnava kajkavsko, čakavsko in štokavsko narečno skupino z njih dialekti, potem pa na kratko makedonski jezik z njegovimi dialektičnimi skupinami. Pri bolgarskem jeziku omenja le obe veliki skupini, ki med njima teče meja nekako od Nikopolja do Soluna. Prav tukaj se pa zbuja vprašanje prvotne dvojne naselitve Bolgarov z vzhodne in zahodne smeri.

Poglavje o južnoslovanskih knjižnih jezikih nudi kratek pregled njih razvoja od stare cerkvene slovanščine preko slovenščine, hrvaščine in srbščine do makedonščine; za bolgarščino omenja le začetke. Zanimive so ugotovitve o makedonskem knjižnem jeziku, o katerem smo Slovenci doslej imeli le malo poročil. Marsikateremu profesorju v srednji šoli bodo prav prišle. — V zvezi z razpravljanjem o črkopisih bi bilo dobro omeniti idejo Slovenca Žige Popoviča o standardnem latinskem črkopisu za vse slovanske jezike. — V pol strani dolgem poglavju Pravopis so omenjena samo osnovna pravopisna načela južnoslovanskih jezikov.

Najobširnejše je v knjigi poglavje o južnoslovanskem besednem zakladu (str. 28—46). Govori o tem, kako so deloma že Praslovani, zlasti pa južni Slovani oblikovali »prvotni« besedni zaklad in usvajali nove besede, ki so jih prevzeli od prejšnjih prebivalcev na našem ozemlju. Ta novi besedni zaklad sestoji iz raznih kulturnih besed za predmete, ki so jih južni Slovani v novi domovini spoznali, predvsem pa iz mnogih zemljepisnih imen na našem ozemlju, ki so jih prevzeli od prvotnih prebivalcev. Razlaga marsikatero besede, ki jo pisec knjige v tem poglavju navaja, je sporna. Pisec se marsikje

tega zaveda, zato govori samo o »starih toponimih na slovenskem ozemlju«; razlage je prevzel od P. Skoka in drugih. Pri slovenskih izposojenkah iz sosednjih jezikov so nekatere etimologije že zastarele, n. pr. izba. Nekatere besede se tretirajo kot same slovenske izposojenke, pa jih poznajo tudi drugi slovanski jeziki, n. pr. penez, škoda. V podrobnostih bi se dalo marsikateri razlagi prigovarjati. No, pa to ni toliko avtorjeva krivda, temveč različnih etimologov in etimologij. Nikakor si ne bi upal trditi, da je kalkiranje po nemščini najmočnejše zastopano »v slovenskem zbornem jeziku in v narečjih, medtem ko knjižni jezik vsaj preočitne jezikovne posnetke dosledno preganja«. V pismenem jeziku raznih strok je velikansko število kalkiranih izrazov, ki so se kot termini prijeli in udomačili, da jih »noben purist več ne izruje«. Narečja so v tem pogledu neprimerno čistejša. Poglavlje o besednem zakladu je v vsej knjigi najzanimivejše.

Po teh splošnih poglavjih obravnava pisec na kratko najprej posamezne glasove, samoglasnike in soglasnike. Poglavlja o glasovih in oblikah besednih vrst v posameznih južnoslovanskih jezikih so preskopa in človeku, ki bi se o teh jezikih hotel nekoliko poučiti, premalo nudijo. Prej bi skrajšal poglavje o južnoslovanskem besednem zakladu. Pregledne sheme deklinacij so same na sebi dobre in odlično pomagalo za ponavljanje snovi pred izpiti ali za naglo orientacijo v oblikah, ki so človeku že nekoliko ušle iz spomina. Premalo pa nudijo »številnim ljubiteljem naše besede«, ki nimajo lingvistične izobrazbe. V morebitni novi izdaji bi bilo treba te gole sheme nekoliko podrobneje razložiti, kakor so sedaj. Za nestrokovnjaka je tudi premalo razvidno, zakaj je n. pr. stosl. deklinacija samostalnikov obdelana po historičnih osnovah, deklinacije ostalih južnoslovanskih jezikov pa po spolu in obrazilih. Treba bi bilo pojasniti vzroke tej spremembi.

V opombah k deklinaciji bi bilo dobro, ko bi pisec kaj več spregovoril o slovenski dvojnini, ki je ob primerjavi z drugimi južnoslovanskimi jeziki vendarle zanimiv problem.

V zgledih pridevniške sklanjatve moti vzporedno tiskana sklanjatev stosl. nominalne deklinacije pridevnika mlad mlada mlado s slovensko sestavljeno deklinacijo. Nominalna deklinacija je v slovenščini razvidna le še v nominativu in akuzativu singulara moškega spola in deloma v mestu akcenta in intonaciji. Zadnjih dveh pa Jurančič pri slovenščini ne upošteva. Zato se deklinacijska shema za določno obliko mladi -a -o na str. 70 popolnoma krije s shemo za nedoločno obliko, razen v nom. in ak. sg. mask. Zadostoval bi samo en primer, kjer bi v omenjenih dveh sklonih bili zapisani določna in nedoločna oblika. Za pojasnilo bi bila pa zadosti opomba 5 na str. 70.

V sklanjatvenih shemah, zlasti stare cerkvene slovanščine, močno motijo tiskovne napake, predvsem oznaka palatalnega l', ђ ipd. Tiskovnih napak je v knjigi precej in je le škoda, da knjiga nima dodanih popravkov.

V opombah h glagolu (str. 90, t. 4) ni čisto jasno, zakaj imata v makedonščini aorist in imperfekt »zaradi svoje neposrednosti še oba pridevek določni«. Tudi v nadaljevanju na str. 91 ni razumljivo, kakšen je v makedonščini »nedoločen pretekli čas«. Nekoliko je sicer to razjasnjeno v zadnjem odstavku na str. 94, vendar si bralec, ki nima možnosti, da bi vzel v roke kako makedonsko slovnico, tudi s to opombo ne bo prišel na jasno. — Še o marsikateri formulaciji bi se moglo reči, da je premalo točna.

Knjigi je dodan tekst iz V. poglavja žitja Spomin in življenje očeta našega in učitelja Metodija, nadškofa moravskega, najprej v ruskoslovanski redakciji (v cirilici), nato je isti tekst transkribiran v latinico, sledijo mu pa slovanski, hrvaški, srbski, makedonski in bolgarski prevod. Primerjava teh tekstov med seboj je v raznih pogledih zelo zanimiva in poučna. Razlike med današnjimi južnoslovanskimi jeziki in do stare cerkvene slovanščine kaže jasneje kakor vse obravnavanje glasov in oblik v knjigi.

Dodana strokovna literatura je bila mišljena kot dodatek k posameznim poglavjem, a žal ni tako dosledno urejena in označena. Marsikaj bi lahko odpadlo, ureditev bi pa bila preglednejša po abecednem redu.

Kljub naštetim in nenaštetim pomanjkljivostim pa bo knjiga dober pripomoček profesorjem srednje šole. Tudi slavist začetnik bo v njej dobil potrebno začetno orientacijo.